

<https://doi.org/10.31891/PT-2025-4-10>

УДК 159.922.7:364-43:37.018.1

Наталія ПОТАПЧУК

доктор психологічних наук, професор,

Національна академія

Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

<https://orcid.org/0000-0001-8303-6196>

e-mail: natapotapchuk@gmail.com

Наталія ЗАДЕРЕЙ

здобувачка вищої освіти,

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0009-0004-2802-0000>

e-mail: nataza2201@gmail.com

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ ФУНКЦІЇ ПРИЙОМНОЮ СІМ'ЄЮ

Стаття присвячена аналізу психологічних особливостей реалізації виховної функції в прийомних сім'ях, що відіграють ключову роль у розвитку дітей, позбавлених батьківського піклування. Метою дослідження є виявлення факторів, які впливають на ефективність виховних практик і формування довірливих стосунків між прийомними батьками та дітьми. На основі анкетування 42 прийомних батьків з різних регіонів України з'ясовано, що успішність виховання визначається емпатійністю, психологічною зрілістю й здатністю створювати стабільне, підтримувальне середовище. Підкреслюється, що реалізація виховної функції потребує системної психологічної підтримки, гнучких виховних стратегій і сприятливого емоційного клімату, який забезпечує дитині почуття безпеки, прийняття й можливість гармонійного розвитку.

Ключові слова: прийомна сім'я, виховна функція, психологічна підтримка, адаптація дітей, емоційна прив'язаність, соціальна інтеграція, виховні стратегії, усвідомлене батьківство.

Nataliia POTAPCHUK,

The National Academy of the State Border Guard Service of

Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi

Nataliia ZADEREI,

Khmelnytskyi National University

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF THE EDUCATIONAL FUNCTION BY THE FOLLOWING FAMILY

The article examines the implementation of the educational function within foster families, emphasizing its crucial role in the psychological, emotional, and social development of children deprived of parental care. The purpose of the study is to identify the main psychological factors that determine the effectiveness of educational practices in foster families and to define the emotional, social, and environmental conditions that promote or hinder successful upbringing. The research highlights that the educational function of foster parenting is a multidimensional and dynamic process that integrates psychological support, emotional bonding, restoration of trust, social adaptation, and the creation of a stable, caring, and secure

family climate. These aspects are essential for helping children overcome traumatic experiences, rebuild emotional balance, and develop a sense of belonging, confidence, and mutual respect within family relationships. The empirical study, conducted through a structured survey of 42 foster parents from various regions of Ukraine, revealed that the success of foster care largely depends on parents' empathy, motivation, psychological maturity, and ability to ensure a supportive atmosphere of acceptance and emotional safety. It is emphasized that effective foster parenting requires systematic psychological assistance, flexible educational strategies, and professional counseling aimed at strengthening emotional resilience, personal growth, and positive self-perception in children. The findings expand the scientific understanding of foster family dynamics and provide practical recommendations for enhancing the system of psychological and pedagogical support, promoting emotional well-being, and ensuring successful social integration of children in contemporary Ukrainian society.

Keywords: foster family, educational function, psychological support, child adaptation, emotional attachment, social integration, parenting strategies.

Стаття надійшла до редакції / Received 04.09.2025

Прийнята до друку / Accepted 08.11.2025

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

У сучасних умовах, зокрема в контексті війни та глибоких соціальних змін, питання захисту прав дітей і забезпечення їхнього всебічного розвитку набуває особливого значення. В останні десятиліття у світі та в Україні спостерігається тенденція до реформування системи соціального захисту дітей, особливо тих, які з різних причин залишилися без батьківського піклування. Одним із ключових напрямів цієї реформи є деінституалізація – процес, що передбачає поступову заміну інтернатних закладів альтернативними формами сімейного виховання [1].

Як зазначають І. Зверєва, О. Безпалько та С. Харченко, прийомна сім'я є однією з найбільш ефективних форм сімейного влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, оскільки саме в ній створюються умови для соціальної адаптації, емоційної стабільності, психологічного відновлення та формування почуття безпеки, необхідних для гармонійного розвитку особистості [2]. Проте процес деінституалізації в Україні, попри позитивну динаміку, досі стикається з низкою соціально-психологічних викликів, що зумовлені як недосконалістю механізмів підтримки сімей, так і браком належного психологічного супроводу [3].

Психологічні аспекти виховання в прийомних сім'ях посідають особливе місце у процесі адаптації дитини до нових умов життя. На думку Т. Василенко [4], ефективне сімейне виховання неможливе без створення стабільного психологічного клімату, який забезпечує емоційну безпеку, довіру та підтримку. Дослідниця підкреслює, що

саме прийомна сім'я здатна компенсувати брак позитивного емоційного досвіду, характерного для дітей, які зазнали сирітства чи травматичних подій. Психологічна підтримка з боку батьків допомагає дитині поступово подолати відчуття тривоги, сформувати позитивне ставлення до себе та оточення, а також розвинути здатність до емоційної регуляції та взаємодії.

Виховна функція прийомної родини має багатовимірний характер, оскільки поєднує різні аспекти розвитку дитини – фізичний, емоційний, соціальний і моральний. На думку Т. Кочубей [5], така багатовимірність властива будь-якій родині, зокрема біологічній, адже процес виховання передбачає не лише задоволення базових потреб дитини, а й формування емоційної стабільності, моральних цінностей і здатності до соціальної взаємодії. Водночас саме у прийомних сім'ях ця багатовимірність набуває особливої значущості, оскільки виховний процес пов'язаний не лише з розвитком, а й з відновленням довіри, подоланням наслідків травматичного досвіду та формуванням почуття безпеки у дитини.

За свідченням Є. Потапчук, І. Качан [6], успішне сімейне виховання базується на цілісному підході до розвитку особистості дитини, що поєднує емоційний, когнітивний, соціальний і моральний аспекти. Вказаний підхід передбачає гармонійне поєднання виховних впливів із процесами психологічної підтримки, спрямованої на формування емоційної стабільності й саморозвитку дитини. Для життєдіяльності прийомних сімей ці положення набувають особливого значення, оскільки саме створення стабільного психологічного середовища, де дитина відчуває безпеку й прийняття, забезпечує основу для ефективної реалізації виховної функції та подальшої соціальної адаптації.

Аналіз досліджень та публікацій

Проблема реалізації виховної функції сім'ї активно досліджується у сучасній психології, педагогіці та соціальній роботі. У працях українських учених підкреслюється, що сім'я є основним осередком формування особистості, у якому дитина отримує перші соціальні навички, емоційну підтримку та систему моральних орієнтирів [7; 8]. Звідси очевидно є роль батьків, яким належить реалізовувати таку важливу сімейну функцію як виховання дітей. Саме вони є творцями певних моделей сім'ї з різними стилями батьківського виховання. Згідно з підходом О. Бондарчук [9], психологічна культура батьків визначає характер сімейної взаємодії, а отже, і якість реалізації виховних функцій. Дослідниця наголошує, що прийомне батьківство

вимагає вищого рівня саморефлексії, емоційної зрілості та готовності до роботи з дитячою травмою. Вочевидь прийомне батьківство потребує глибокого розуміння проблемних моментів, пов'язаних з соціальною адаптацією і вихованням дітей, позбавлених батьківського піклування. Наявна досить помітна низка розробок, які присвячені цій проблематиці. Наприклад, дослідники І. Зверева та Л. Романовська [2] звертають увагу на важливість раннього виявлення ризиків емоційного відторгнення дитини, що часто виникає у перші місяці проживання в новій сім'ї. При цьому дослідники відзначають, що соціальна адаптація дітей у прийомних сім'ях відбувається завдяки створенню стабільного мікросоціального середовища, побудованого на довірі, послідовності та прийнятті. Т. Василенко розглядає емоційно-комунікативний аспект сімейних стосунків крізь призму соціально-психологічної підтримки родин, наголошуючи на важливості взаєморозуміння й емоційної чуйності між членами сім'ї. Натомість О. Столярчук акцентує на психологічній динаміці сучасної сім'ї, підкреслюючи роль довіри, стабільності та позитивного емоційного клімату у формуванні відчуття безпеки дитини [4; 10]. У контексті виховання прийомних дітей це означає, що здатність батьків до емпатійного слухання, прийняття й підтримки є ключовою умовою відновлення внутрішньої рівноваги та формування довірливих стосунків.

Окрему увагу у вітчизняних дослідженнях приділено феномену психологічної готовності прийомних батьків, який полягає в інтеграції когнітивних, емоційних і поведінкових компонентів готовності до виховання дитини з травматичним досвідом [6; 7]. Дослідники підкреслюють, що усвідомлене батьківство включає не лише розуміння психологічних особливостей дитини, а й уміння батьків гнучко реагувати на її емоційні потреби, формувати почуття безпеки й стабільності у сімейному середовищі. Примітно, що такої думки дотримується переважна більшість фахівців, які займаються вивченням феномену батьківства.

Як бачимо, психологічна готовність є одним з основних чинників, що визначають ефективність реалізації виховної функції прийомної родини, оскільки забезпечує здатність батьків долати емоційні труднощі, запобігати конфліктам і створювати умови для гармонійного розвитку дитини. Дотримуючись такого підходу, дослідники [4; 5] наголошують, що ефективність прийомного виховання залежить від уміння батьків диференціювати поведінкові прояви травми дитини від її характерологічних особливостей, що вимагає глибокої психологічної підготовки або супроводу фахівця.

На міжнародному рівні питання психологічного супроводу прийомних сімей вивчається у межах концепцій травмоорієнтованого виховання (trauma-informed parenting). Так, зарубіжні дослідники [11; 12], привертаючи увагу до роботи з травмованою дитиною, вказують на те, що вона має ґрунтуватися на безпеці, передбачуваності та стабільності, а будь-які виховні дії повинні підтримувати автономію й гідність дитини. Вони також підкреслюють значення супервізії та психологічної підтримки батьків як умов запобігання емоційному вигоранню у прийомних сім'ях.

Узагальнення наукових джерел дає підстави стверджувати, що виховна функція прийомної сім'ї є міждисциплінарною проблемою, яка охоплює психологічні, педагогічні та соціальні аспекти. Її ефективність безпосередньо залежить від рівня психологічної підготовленості батьків, наявності системи підтримки, а також від державної політики щодо захисту сімейного середовища дитини.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених проблемі виховання дітей у прийомних сім'ях, окремі аспекти залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема, у сучасній українській психології бракує системного аналізу взаємозв'язку когнітивних, емоційних і поведінкових компонентів психологічної готовності прийомних батьків до реалізації виховної функції [6]. Недостатньо розробленими залишаються питання формування емоційної компетентності прийомних батьків, їх здатності розпізнавати та регулювати власні емоції у взаємодії з дітьми, які мають травматичний досвід [5; 7].

Також потребують подальшого розгляду механізми психологічної підтримки прийомних сімей у процесі виховання дітей, що пережили травму, зокрема у контексті травмоорієнтованого підходу. На думку дослідників [11; 12], брак стабільного емоційного середовища може призводити до вторинної травматизації як дитини, так і дорослого. Це підкреслює важливість створення ефективних моделей супервізії, психологічного супроводу та профілактики емоційного вигорання серед прийомних батьків.

Формулювання цілей статті

Метою статті є виявлення психологічних особливостей реалізації виховної функції прийомними сім'ями та визначення чинників, що впливають на ефективність виховання дітей, позбавлених батьківського піклування.

Виклад основного матеріалу

Як свідчить практика, ґрунтовне дослідження психологічних аспектів функціонування прийомних сімей потребує детального

розгляду таких ключових елементів як: підготовка батьків до виконання своїх функцій, вплив соціально-психологічного клімату в сім'ї на розвиток дітей, а також визначення практичних стратегій підтримки, що допомагають підвищити ефективність виховного процесу [1; 2]. Значної уваги потребує проблема адаптації дітей до нових умов життя та важливості емоційної підтримки для їхнього психічного відновлення.

Особливу роль у реалізації виховної функції прийомними батьками відіграє психологічна готовність до складних і тривалих процесів адаптації дітей, які пережили травматичний досвід. Вона охоплює не лише знання вікових і психологічних особливостей розвитку дитини, але й уміння застосовувати індивідуалізовані стратегії виховання, засновані на емоційній гнучкості, емпатії та прийнятті [5]. Ефективність виховної діяльності сім'ї визначається рівнем інтегрованої психологічної готовності батьків, що поєднує когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти. При цьому виховний потенціал сім'ї розкривається лише за умови гармонійної взаємодії батьків і дитини, побудованої на довірі, підтримці та партнерстві, які забезпечують емоційну стабільність і безпеку дитини [6]. Ефективність виховного процесу в прийомній родині значною мірою залежить від створення середовища, яке забезпечує не тільки задоволення базових фізичних потреб, а й емоційне зцілення, відновлення почуття безпеки та соціальну інтеграцію дітей. Емоційна стабільність сім'ї є визначальним чинником у формуванні почуття довіри до світу, особливо серед дітей, які мають досвід травматичних втрат [3].

Сім'я є провідним соціально-психологічним інститутом, у якому формуються базові цінності, моральні орієнтири та емоційна культура дитини. Як підкреслює О. Столярчук, саме родинне середовище сприяє розвитку здатності до співпереживання, відповідальності й емоційного саморегулювання. Для прийомних дітей, які мають досвід емоційної депривації, це особливо важливо, адже спільне проживання й позитивна взаємодія допомагають відновити внутрішню рівновагу та довіру до світу [10].

Виховна функція прийомної родини має багатовимірний характер. Дослідження Л. Яскал свідчать, що ефективність виховання у прийомній сім'ї визначається не лише дотриманням соціально прийнятих норм, а й емоційною готовністю батьків до прийняття дитини, побудовою довірливих стосунків і підтримувального середовища [5]. Такий підхід дозволяє розглядати виховання як цілісний процес становлення особистості, що поєднує емоційно-ціннісний, моральний і поведінковий аспекти. КоломУ психологічному аспекті виховна функція родини безпосередньо пов'язана з

формуванням позитивного «Я-образу» дитини, який забезпечує розвиток самоповаги, здатності до самопізнання та самореалізації [4; 6; 7; 8]. У цьому процесі роль батьків – ключова, адже саме вони стають для дитини першими зразками емоційної взаємодії, моральних орієнтирів і реакцій на життєві події.

Особливе значення має емоційна підтримка. Здатність батьків створити атмосферу прийняття та безумовної любові формує у дитини відчуття захищеності, що є основою її психічного благополуччя. [2; 7; 9] Це особливо актуально для прийомних сімей, де діти нерідко потребують часу, щоб навчитися довіряти дорослим і приймати нові правила взаємодії.

Отже, виховна функція прийомної сім'ї є не лише інструментом задоволення базових потреб дитини, а насамперед механізмом її психологічного розвитку, становлення ціннісних орієнтацій та відновлення внутрішньої стабільності. Саме сім'я стає тим простором, де дитина може відчувати себе частиною спільноти, навчитися взаємодіяти з оточенням і здобути досвід, необхідний для повноцінної адаптації в суспільстві [1; 6; 10].

Виходячи з узагальнених понять про сімейне виховання, у контексті прийомних сімей виховна функція набуває додаткової складності. Діти, які потрапляють до таких родин, часто мають травматичний досвід, що вимагає особливого підходу до адаптації, емоційного відновлення та соціалізації. У цьому випадку виховна функція передбачає не лише інтеграцію дитини у нове середовище, але й глибоку психологічну підтримку з боку дорослих, які мають бути готовими до тривалого процесу формування довіри й прив'язаності [5; 6; 7; 10].

Враховуючи викладене вище, стає очевидним те, що ефективність виховного процесу в родині визначається рівнем психологічної готовності батьків, їх здатністю до емоційної стабільності, саморегуляції та усвідомленого виконання виховних функцій. Ці положення повною мірою стосуються і прийомного батьківства, адже саме психологічна зрілість, толерантність та гнучкість у виховних підходах дають змогу створити безпечне емоційне середовище для дитини, яка пережила травматичний досвід.

Осмислення результатів досліджень дозволяє дійти висновку, що виховна функція прийомної сім'ї має багатовимірний характер і включає кілька ключових компонентів, зокрема:

1. Підготовка батьків. Цей етап охоплює не лише правові та організаційні аспекти, а й психологічну готовність до прийняття дитини з травматичним досвідом. Важливим є формування навичок емоційної

підтримки, вміння будувати стабільні взаємини та здійснювати виховання без примусу.

2. Адаптація дитини. Це складний процес поступового звикання до нових умов життя, правил і стосунків. Від прийомних батьків вимагається терпіння та готовність забезпечити дитині безпечне емоційне середовище, що сприяє формуванню базової довіри до світу.

3. Емоційна прив'язаність. Формування стабільного емоційного зв'язку між дитиною і дорослими є основою розвитку довіри, самооцінки й емоційної рівноваги. Здатність батьків до емоційної гнучкості та прийняття дитини без умов – ключ до формування позитивної прив'язаності.

4. Соціальна інтеграція. Одним із завдань прийомної сім'ї є допомога дитині в опануванні соціальних ролей, відновленні навичок спілкування з однолітками, участі в освітньому й громадському житті. Це сприяє формуванню відчуття приналежності до спільноти та зниженню рівня ізоляovanosti.

5. Психологічна підтримка. Для дітей із досвідом травми необхідний систематичний психологічний супровід – як індивідуальний, так і сімейний. Це допомагає знизити рівень тривожності, агресії, покращує взаєморозуміння в родині та запобігає вторинній травматизації.

6. Контроль і корекція виховного процесу. Прийомні батьки мають постійно аналізувати ефективність виховних дій, оцінювати емоційний стан дитини й за потреби коригувати свої підходи. Такий підхід дає змогу уникати помилок та підтримувати стабільний розвиток дитини.

Варто підкреслити, що стабільність, передбачуваність і емоційна підтримка з боку батьків – ключові умови формування безпечної прив'язаності [4]. Саме ці чинники створюють основу для подолання страху відторгнення, відновлення довіри до дорослих і формування відчуття захищеності.

Таким чином, виховна функція прийомної сім'ї – це не лише процес адаптації дитини до нових умов, а цілісна система психологічної взаємодії, яка спрямована на відновлення внутрішнього ресурсу дитини, розвиток її особистісного потенціалу та формування соціальної зрілості.

Узагальнюючи теоретичні підходи, можна стверджувати, що ефективна реалізація виховної функції прийомної сім'ї ґрунтується на взаємодії декількох психологічних чинників: рівня підготовленості батьків, їхньої емоційної зрілості, підтримки з боку соціальних інституцій і системи психологічного супроводу [3; 6; 10]. Проте практична реалізація цих принципів у реальних умовах часто

супроводжується низкою труднощів – як на рівні міжособистісної взаємодії, так і в процесі адаптації дітей до нової сімейної системи.

З огляду на це, доцільним є проведення емпіричного дослідження, спрямованого на вивчення психологічних особливостей реалізації виховної функції прийомними сім'ями, з урахуванням індивідуально-психологічних характеристик дітей, умов виховання та рівня психологічної готовності батьків. Такий підхід дає змогу не лише виявити основні закономірності функціонування прийомних родин, але й визначити напрямки оптимізації психологічної підтримки сімей, які виконують виховну місію у складних соціальних умовах [2; 5; 12].

Дослідження, проведене серед 42 прийомних батьків (з них 34 жінки та 8 чоловіків), дозволило отримати узагальнену інформацію про психологічну атмосферу в прийомних родинах, рівень емоційної підтримки дітей, особливості адаптації та використання батьками виховних стратегій. Опитування здійснювалося онлайн-методом у групі прийомних батьків соціальних мереж, що дало змогу охопити респондентів із різних регіонів України. За результатами дослідження, більшість батьків (понад 70%) зазначили, що головною умовою ефективного виховання вони вважають емоційну підтримку дитини. Це проявляється через щоденне спілкування, турботу, вияв прийняття, активне слухання й реагування на емоційні стани дітей. Респонденти підкреслювали, що саме стабільна емоційна взаємодія сприяє зниженню тривожності, розвитку довіри та почуття безпеки в дітей, які мають досвід травматичних подій.

Близько 65% опитаних наголосили, що найважчим аспектом у процесі виховання є емоційна нестабільність дітей, пов'язана з пережитими втратами або досвідом інституційного виховання. У цих випадках батьки зазначали потребу в додатковій психологічній підтримці, адже відчувають емоційне виснаження та невпевненість у власній ефективності. Це свідчить про необхідність регулярного психологічного супроводу прийомних сімей – як консультативного, так і терапевтичного, що узгоджується з позиціями різних дослідників [3; 6], які підкреслювали важливість розвитку, зокрема емоційної компетентності в системі сімейного виховання.

Результати анкетування також показали, що емоційна стійкість батьків має прямий вплив на швидкість адаптації дитини. Ті родини, де батьки демонстрували високу здатність до саморегуляції, гнучкість у реагуванні на стресові ситуації та терпимість до складної поведінки дитини, повідомляли про більш позитивну динаміку стосунків у сім'ї. Це підтверджує думку дослідників [4; 5] про те, що прийомне

батьківство потребує підвищеної емоційної зрілості та готовності до тривалих процесів адаптації.

За результатами дослідження також було встановлено, що усвідомлення батьками своїх виховних стратегій і готовність до їх гнучкої адаптації позитивно впливають на емоційний клімат у родині. Близько 60% респондентів вказали на зміну своїх підходів до виховання дитини після перших місяців спільного життя з нею. Зокрема, частина батьків почала частіше використовувати техніки позитивного підкріплення, обговорення емоцій, спільних ритуалів підтримки. Така тенденція узгоджується з поглядами дослідників [2], які вказують на те, що усвідомлене батьківство ґрунтується на постійній рефлексії власних дій і здатності змінювати виховні стратегії відповідно до потреб дитини.

Загалом, результати опитування дозволяють зробити висновок, що ефективність реалізації виховної функції у прийомних сім'ях зумовлена такими ключовими чинниками як: рівень емоційної підтримки від батьків; стійкість до стресу та здатність до саморегуляції; готовність батьків адаптувати виховні стратегії під індивідуальні потреби дитини; наявність психологічного супроводу та зовнішньої підтримки.

Отримані результати підтверджують, що для успішного функціонування прийомної сім'ї необхідно забезпечити не лише матеріальні умови, але й емоційно стабільне середовище, у якому дитина відчуває безпеку, прийняття та підтримку. Це вимагає посилення системи соціально-психологічного супроводу прийомних родин, орієнтованого на розвиток емоційної компетентності, профілактику вигорання та формування стійких виховних моделей.

Осмислення результатів вищесказаного дозволило нам розробити певні практичні рекомендації для роботи з прийомними батьками:

1. На етапі підготовки та підтримки прийомних батьків.

Для ефективного виконання виховної функції прийомні батьки доцільно проходити не лише загальну підготовку, але й спеціалізоване психологічне навчання, спрямоване на отримання знань про взаємини з дітьми, які мають травматичний досвід. Програма підготовки повинна охоплювати знання про вікові та емоційні особливості дітей, формування безпечної прив'язаності, навички кризового реагування, а також методи саморегуляції й профілактики емоційного вигорання. Варто запровадити регулярні тренінги, супервізійні зустрічі та консультативну підтримку, що сприятимуть розвитку емоційної

компетентності батьків і підвищенню їх здатності адаптувати виховні стратегії до індивідуальних потреб дитини.

2. На етапі психологічного супроводу прийомних сімей.

Важливо забезпечити системну професійну допомогу як дітям, так і батькам. Психологічний супровід має включати індивідуальні та сімейні консультації, групову роботу, а також психоедукаційні програми, спрямовані на зміцнення емоційної стійкості, підвищення здатності до емпатії та покращення взаєморозуміння у родині. Регулярний супровід допомагає батькам глибше усвідомлювати свої виховні стратегії, коригувати їх відповідно до стану дитини та зберігати стабільний емоційний клімат у сім'ї. Це створює умови для гармонійного розвитку дитини, її соціальної інтеграції та психологічного благополуччя.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Згідно з результатами дослідження, ефективність реалізації виховної функції прийомною сім'єю визначається поєднанням психологічних, емоційних і соціальних чинників. Прийомні батьки, які мають належну підготовку, отримують професійну підтримку та володіють навичками саморегуляції, здатні створювати стабільне, безпечне середовище для розвитку дитини. Важливу роль відіграє емоційна компетентність батьків, уміння розпізнавати потреби дитини й адаптувати виховні стратегії відповідно до її індивідуальних особливостей. Це сприяє формуванню довірливих стосунків, відновленню почуття безпеки та соціальній інтеграції дитини.

Результати підтверджують, що успішна реалізація виховної функції прийомних сімей неможлива без підтримки державних і громадських інституцій, які забезпечують навчання, психологічний супровід і моніторинг стану родин. Такий системний підхід підвищує ефективність сімейного виховання та зменшує ризики вторинної травматизації дітей.

Перспективи подальших досліджень полягають у створенні психологічних тренінгових програм для прийомних батьків, спрямованих на розвиток емоційної стійкості, профілактику вигорання та формування здорового сімейного мікроклімату, а також у вивченні впливу соціального оточення на ефективність виконання виховних функцій прийомними сім'ями.

Література

1. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 30. С. 142.
2. Зверєва І. Д., Безпалько О. В., Харченко С. Я. та ін. Соціальна робота в Україні: *навч. посібник*. Київ : Центр учбової літератури, 2017. С. 145-150.
3. Бондарчук О. І. Психологія сімейного виховання. Київ : НПУ ім. М. Драгоманова, 2020. 276 с.
4. Василенко Т. В. Соціально-психологічна підтримка сімей, які виховують дітей-сиріт. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. С. 102-145.
5. Яскал Л. Погляд потенційних прийомних батьків на умови тимчасової прийомної опіки. *Наукові записки НАУКМА. Соціологічні, психологічні науки*. 1999. Т. 17. С. 121-126.
6. Потапчук Є. М., Качан І. О. Вплив сім'ї та сімейного виховання на формування «Я-концепції» у дітей підліткового віку. *Габітус*. 2022. № 42. С. 84-89.
7. Потапчук Є., Дворецька О. Причини розвитку синдрому недолюбленої дитини. *Науковий журнал «psychology Travelogs» Хмельницького національного університету*. № 4, 2024. С. 180-190.
8. Говорун Т. В. Психологія сімейних відносин і сімейного виховання: *навч. посібник*. Київ : Либідь, 2018. 312 с. С. 75-100.
9. Бондарчук О. І. Психологічна культура батьків як чинник розвитку сімейного виховання. Київ: НПУ ім. М. Драгоманова, 2020. 215 с. С. 120–150.
10. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : *навч. посібник*. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с. С. 98-120.
11. Van der Kolk, B. A. The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma. New York : Viking, 2014. 464 p. P. 183-210.
12. Perry, B. D., Szalavitz, M. The Boy Who Was Raised as a Dog: And Other Stories from a Child Psychiatrist's Notebook. New York : Basic Books, 2017. 352 p. P. 45-70.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2001). On the Protection of Childhood: Law of Ukraine No. 2402-III of April 26, 2001. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, (30), Art. 142.
2. Zvierieva, I. D., Bezpalko, O. V., Kharchenko, S. Ya., & others. (2017). Social Work in Ukraine: *Textbook*. Kyiv: Center for Educational Literature. P. 145-150.
3. Bondarchuk, O. I. (2020). *Psychology of Family Education*. Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University. 276 p.

4. Vasylenko, T. V. (2018). *Socio-Psychological Support for Families Raising Orphaned Children*. Kharkiv: H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. P. 102-145.
5. Yaskal, L. (1999). The views of potential foster parents on the conditions of temporary foster care. *NaUKMA Scientific Notes. Sociological and Psychological Sciences*, 17, P. 121-126.
6. Potapchuk, Ye. M., & Kachan, I. O. (2022). The influence of the family and family upbringing on the formation of the "self-concept" in adolescents. *Habitus*, 42, P. 84-89.
7. Potapchuk, Ye., Dvoretzka, O. (2024). Causes of the development of the unloved child syndrome. Scientific journal "Psychology Travelogs" of Khmelnytskyi National University. No. 4, P. 180-190.
8. Hovorun, T. V. (2018). *Psychology of Family Relations and Family Upbringing: Textbook*. Kyiv: Lybid. P. 75-100.
9. Bondarchuk, O. I. (2020). *Psychological Culture of Parents as a Factor in the Development of Family Education*. Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University. P. 120-150.
10. Stoliarchuk, O. A. (2015). *Psychology of the Modern Family: Textbook*. Kremenchuk: PP Shcherbatiykh O. V. P. 98-120.
11. Van der Kolk, B. A. (2014). *The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma*. New York: Viking. P. 183-210.
12. Perry, B. D., & Szalavitz, M. (2017). *The Boy Who Was Raised as a Dog: And Other Stories from a Child Psychiatrist's Notebook*. New York: Basic Books. P. 45-70.